

Magdalena Puda-Blokesz

ORCID 0000-0002-3449-506X

Uniwersytet Pedagogiczny, Kraków

Współczesny potencjał frazeologizmu motywowanego mitem Feniksa

Słowa kluczowe: kultura, mitologia, wyrażenie mitologiczne, Feniks, frazeologia, nowatorstwo

Keywords: culture, mythology, mythology-based expression, Phoenix, phraseology, innovation

W polszczyźnie do dzisiaj żyją utrwalone połączenia wyrazowe odzwierciedlające w strukturze i w semantyce niegdysiejszy wpływ starożytnych mitologii na rodzimą kulturę. Stanowią one niewielki odsetek czynnego polskiego zasobu frazeologicznego ze względu na swój konwencjonalny charakter. Z jednej strony przetrwanie i właściwe użycie tego typu jednostek języka wiąże się ze znajomością ich kulturowej motywacji, która zaciera się wraz z odejściem od powszechnego gruntownego kształcenia klasycznego (wcześniej dostępnego przecież tylko ograniczonej grupie społecznej). Z drugiej zaś – to frazeologizmy o mitologicznej proveniencji stanowią rezerwar minionych wierzeń, mitów i legend, są swoistą syntezą wątków i związanych z nimi istot wyobrażonych. Wpływ na utrwalenie w języku konkretnego połączenia wyrazowego ma w dużej mierze moc zawierającego się w nim ładunku kulturowego – symbolu będącego znakiem treści ukrytych i jednocześnie bardzo istotnych.

Funkcjonujący obecnie mitologizm frazeologiczny *odrodzić się / odradzać się* || *powstać / powstawać (jak / niczym Feniks / feniks) z popiołów* to przykład speyfikowanego połączenia wyrazowego kryjącego ważny dla ludzkości od wieków ponadczasowy motyw związany z wiarą w możliwość życiowej / duchowej odnowy i odradzania się w przemijaniu, z nadzieją na drugą i kolejną szansę, z nieśmiertelnością. Niniejszy artykuł ma na celu ukazanie, czy i jak dzisiaj żyje frazeologizm *odrodzić się / odradzać się* || *powstać / powstawać (jak / niczym Feniks / feniks) z popiołów* – w różnych tekstach kultury (notowanych po 2000 r. m.in. w Narodowym Korpusie Języka Polskiego, figurujących w sieci internetowej i poza nią), a tym samym w wielu rejestrach komunikacyjnych; czy i jakim zmianom podlega ów speyfikowany związek wyrazowy. Rozważania te jednak należy poprzedzić kulturowym wprowadzeniem do rozumienia ukrytej we frazeologizmie mocy symbolicznej

Feniksa, a także oglądem systemowego (leksykograficznego) stanu mitologizmu oraz próbą ustalenia jego źródła upowszechnienia i przybliżonego czasu powstania.

Mit legendarnego ptaka, wyrosły na kanwie starożytnych wierzeń, najpierw etiopskich (Chenel, Simarro 2008: 61), indyjskich albo arabskich (Kopaliński 1990: 90), następnie egipskich, greckich i rzymskich (atrybut Wiecznego Miasta – Rzymu)¹, został zaktualizowany również we wczesnym chrześcijaństwie od czasów Orygenesusa jako symbol zmartwychwstałego Chrystusa². Feniks (łac. *phoenix* z gr. *phoiniks* ‘szkarłatny’)³ to nazwa świętego ptaka, o którym pisali grecki historyk Herodot (ok. 485–425 r. p.n.e.) w *Dziejach* (2, 73) (w dziele uznawanym za pierwszą pracę historyczną, opartą na źródłach, pośrednich świadectwach i na własnych obserwacjach) i rzymski filozof Tacyt (14–69 r.) w *Rocznikach* (6, 28), a także Pliniusz Starszy, Owidiusz czy Plutarch. Stworzenie to ściśle wiązało się z kultem słońca, którego wyjątkowymi czcicielami byli starożytni Egipcjanie. Kult Re (albo Atum) skupiał się w Mieście Słońca (gr. *Heliopolis*), znajdującym się w dolnym Egipcie (Kubiak 2013: 48–49). Herodot tak zdaje sprawę ze swojej wiedzy na temat spotykanego w Egipcie ptaka:

Inny jeszcze święty ptak jest, któremu na imię *foenix*. Ja go przecież nie widziałem, tylko malowanego: gdyż rzadko się u nich zjawia, w lat pięćset, jak obywatele miasta Słońca powiadają; wtenczas zaś, twierdzą, przylatuje, gdy mu ojciec odumrze. Jest on, jeżeli podobny malowidłu, tak wielki i taki: pióra w skrzydłach częścią złotawe, częścią czerwone; najbardziej zaś do orła z kształtu i wielkości przyrównać go można (Herodot 1862: 128–129, ks. 2, fragment 73).

Tacyt wspomina, że Feniks, dopełniwszy przeznaczonej mu liczby lat (500 lub 1461), w zbliżającym się czasie śmierci wraca do Heliopolis, gdzie wije sobie gniazdo, w którym składa nasienie i umiera. Nowonarodzony ptak z kolei odprawia pogrzeb zmarłemu ojcu, którego spowija w mirrę i spala na ołtarzu Słońca (Kubiak 2013: 49).

Tajemniczy ptak, znany tylko z przekazów, stał się ważnym symbolem kulturowym niemal na całym świecie (il. 1), jego wizerunek wybijano na monetach w starożytnym Rzymie (m.in. za czasów Konstantyna Wielkiego z napisem *Felix reparatio temporum* ‘Pomyślne odnowienie się czasów’), jego wyobrażenie znalazło się na medalach królowej angielskiej Elżbiety I (z napisem *Sola phoenix omnis mundi* ‘Jedyny

¹ Ptak ów w mitologiach nosił różne imiona: np. w tradycji tureckiej – *Kerkes*, w perskiej – *Simorgh* (Cirlot 2000: 130), w egipskiej – *Benu* (nazwa ta pochodzi od słowa *uben* ‘jaśnieć, wschodzić’ – Lurker 1995: 79). Utożsamiany był z różnymi ptakami: z orłem, pelikanem, pliszką, czapłą, pawiem, bażantem, sokołem.

² O symbolu feniksa w ujęciu starochrześcijańskim pisze D. Forstner: „W literaturze starochrześcijańskiej często mówi się o feniksie jako symbolu zmartwychwstania, zarówno w znaczeniu powszechnym, jak i w odniesieniu do samego Chrystusa, *prawdziwego* Boga Słońca, który zwycięsko powstał z żaru cierpień i śmierci” (Forstner 1990: 228), w średniowieczu dominowała jednak interpretacja maryjna – niektórzy Ojcowie Kościoła widzieli w feniksie symbol dziewiczości Matki Bożej (ibidem).

³ Nazwa ptaka, jak podaje W. Kopaliński, związana jest z przywiezioną z Fenicji przez Greków dwupienną palmą, której greckie określenie *phoiniks* zostało ukute od nazwy miejsca, z którego ją sprowadzono. To prawdopodobnie na tej palmie Feniks budował gniazdo z aromatycznych korzeni (Kopaliński 1990: 90).

feniks całego świata') (Kopaliński 1990: 90–91), w 1926 ustanowiono Królewski Order Feniksa, będący odznaczeniem republiki i królestwa Grecji, imieniem mitycznego stworzenia określono również gwiazdozbiór nieba południowego.

Il. 1. Śmierć Feniksa gorejącego w płomieniach, Bestiariusz z Aberdeen (ok. 1200 r., Anglia, autor nieznany)

Źródło: Wikipedia: 2019

Legenda o długowiecznym i tajemniczym ptaku do dzisiaj inspiruje artystów, pisarzy, malarzy, naukowców, użytkowników języka. Mit Feniksa przetrwał bowiem także w języku – podobno już Grecy mówili: *Dożyć wieku feniksa* 'dożyć sędziwego wieku' (Kopaliński 1990: 90–91), *feniksem* też określano wielką osobliwość (SL t. I, s. 648; NKPP t. I, s. 562; PSWP t. XI, s. 234), co oddaje również fraza *Rzadki jest ptak feniks na świecie* (już Mikołaj Rej pisał w *Żywocie człowieka poczciwego*: „...a filozof napisał, iż rzadki jest ptak feniks na świecie” za Korolko 2004: 210, por. NKPP t. I, s. 562), okres kilkuset lat nazwano *okresem / cyklem Feniksa* (SMTK s. 307), sam leksem stanowi element składowy wielu współcześnie używanych w Polsce chrematonimów (zwłaszcza z sektora pogrzebowego, ze względu na jego funeralne konotacje).

W funkcjonującym w polszczyźnie związku frazeologicznym *odrodzić się / odradzać się || powstać / powstawać (jak / niczym Feniks / feniks) z popiołów* uwieczniony został motyw samospalania się przeczuwającego śmierć ptaka i odradzania się nowego – z popiołów po zniszczonym gnieździe. Przywołany w NKPP wariant jednostki języka mający postać pełnej frazy: *Jak feniks z popiołów odradza się*, nie jest notowany w nowszych ekscerpowanych opracowaniach leksykograficznych, w których człon werbalny zazwyczaj inicjuje frazeologizm. Zarówno w słowniku Jana Mączyńskiego z XVI wieku (M, hasło *Phoenix*), jak i w *Słowniku języka polskiego* Samuela Bogumiła Lindego z XIX wieku (SL t. I, s. 648) odnotowane jest wyjaśnienie słowa *Feniks*, zawierające informację o tym, iż jest to ptak, który spala się

we własnym gnieździe, a następnie odradza się z popiołu (przy czym SL powołuje się na M, którego niejako cytuje)⁴. Pierwszym opracowaniem słownikowym (frazeologicznym), w którym mitologizm w postaci *powstać (jak Feniks) z popiołów* został uznany za jednostkę systemu, jest *Słowniczek frazeologiczny* Antoniego Krasnowolskiego z 1899 (AK s. 142, hasło *popiół*). Zatem przywołane w NKPP źródła leksykograficzne (M, SL) nie notują frazeologizmu, a jedynie definiują znaczenie słowa *Feniks*, dopiero podana w NKPP XIX- i XX-wieczna dokumentacja tekstowa obrazuje użycie połączenia wyrazowego jako takiego. Wyraźnie widać, że frazeologizm formalnie i semantycznie krystalizuje się i upowszechnia w źródłach literackich – m.in. w tekstach mniej lub bardziej znanych pisarzy: Jana Dziekońskiego, Apollina Nałęcz Korzeniowskiego, Józefa Korzeniowskiego, Teodora Tomasza Jeża [Zygmunta Miłkowskiego], Juliusza Strużyńskiego, Henryka Sienkiewicza, Leonarda Sowińskiego, Tadeusza Jaroszyńskiego, Adolfa Nowaczyńskiego, Elizy Orzeszkowej, Włodzimierza Perzyńskiego oraz Pawła Kubisza. Mirosław Korolko odnotowuje jeden XVII-wieczny fragment poetycki z twórczości Kaspra Miaskowskiego (XVII w.), i dwa nowsze – Cypriana K. Norwida i Stefana Żeromskiego, w których przywołano motyw ptaka odradzającego się z popiołów i wprowadzono go na zasadzie porównania (Korolko 2004: 210). Opierając się na tych danych, można mniemać, że mitologizm (z wariantami) jest stosunkowo nowym frazeologizmem ukształtowanym dopiero w XIX wieku, jednak prawdopodobnie jego metaforyczność i forma krystalizowały się na gruncie literackim już w wiekach wcześniejszych (począwszy nawet od XVII w.). Stylistyczną przynależność frazeologizmu potwierdza nie tylko rodzaj obrazującej jego użycie dokumentacji tekstowej, ale także kwalifikacja odmianowo-stylistyczna sugerowana we współczesnych opracowaniach leksykograficznych: *książkowy* (C-PSSS, ISJP, USJP, WSF, PWN, WSJP) lub *poetycki* (C-PSSS).

Mitologizm notowany jest w wielu źródłach leksykograficznych (zarówno w ogólnych słownikach języka polskiego, jak i w opracowaniach frazeologiczno-paremiologicznych, także dwujęzycznych)⁵. Już na poziomie oglądu systemowego ujawnia się jego znaczny potencjał wariacyjny⁶. Obserwuje się równoczesne istnienie dwóch form omawianej jednostki języka, będących efektem procesu

⁴ Zaznaczyć należy, że cytat z M ani w NKPP (t. I, s. 562), ani w SL (t. I, s. 648) nie został przywołany wiernie (wydaje się, że w NKPP cytuje się M za SL, ale jeszcze w bardziej skróconej wersji). Polska definicja *Phoenixa* w M brzmi mniej więcej tak: *Jedyny ptak w Arabii tak wielki jako orzeł a czerwone pióra na sobie mający, który jako powiadają, gdy sześć i sto lat ma, sam się zapala, a z tego się zaś popiołu rodzi* (M, odczyt. MPB), natomiast NKPP podaje: *Jedyny ptak, jak powiadają, mając sto sześć lat, sam się zapala, a z tego popiołu zaś się rodzi*.

⁵ Notację omawianego związku oraz dokumentację jego użycia można znaleźć w następujących opracowaniach: AK s. 142; SJPD – powstać, popiół, feniks; SFS t. I, s. 720, 737; NKPP t. I, s. 562; SJPSz t. I, s. 580; t. II, s. 811; SMTK s. 307; PSWP t. XI, s. 234; t. XXX, s. 406; t. XXXI, s. 384; C-PSSS s. 69; SWJP t. I, s. 249; ISJP t. I, s. 402, 1122; t. II, s. 181, 230; USJP t. I, s. 892; R-PSSS s. 102–103; WSF s. 218, 560; PWN s. 101; WSFL s. 59, 62, 338, 339; WSJP – feniks, popiół.

⁶ Za warianty uznano mitologizmy frazeologiczne mające tożsamy komponent mitologiczny (wyrażony *explicite* lub *implicite*), identyczną definicję znaczenia i tę samą motywację mitologiczną (por. Puda-Blokesz 2014: 120–133).

kontaminacyjnego⁷ bądź derywacji ujemnej lub dodatniej⁸ (trudno dociec, która konstrukcja była wcześniejsza): obok wariantu z wyrażonym *explicite* komponentem mitologicznym w części porównawczej (*jak / niczym feniks / Feniks*) istnieje odmianka *powstać* (AK, ISJP) / *powstawać* (WSF) / *zmartwychwstawać* (WSF) || *odradzać się / odrodzić się* / (ktoś / coś) *odradza się* (SJPD, SFS, SJPSz, PSWP, ISJP, WSF, WSJP) z *popiołów* – forma o słabszym statusie mitologicznym, pozbawiona nazwy mitologicznej i budowy opartej na porównaniu. W słownikach można znaleźć również przykłady konstrukcji wątpliwych, jeśli chodzi o ich przynależność do systemu: *budzić się do życia jak Feniks z popiołów* (SWJP, por. Bąba, Liberek 2011: 38–39), czy o szyku inwersyjnym *jak feniks z popiołów odradza się* (NKPP). Do najczęściej spotykanych alternacji leksykalnych we względnie stałej strukturze mitologizmu należy derywacja wymienna polegająca na ograniczonej do kilku ekwiwalentów wymienności ingredientów frazeologizmu pozostających w semantycznej relacji synonimii. Do takiej derywacji najczęściej dochodzi w obrębie członu werbalnego: *odradzać się* || *powstawać* (rzadziej *zmartwychwstawać* [WSF], wątpliwie *budzić się* [SWJP]) *jak feniks / Feniks z popiołów*. W parze ze wspomnianym procesem idzie także często zmiana wewnątrzleksykalna aspektu czasownika: *odrodzić się / odradzać się* || *powstać / powstawać* (*jak / niczym Feniks / feniks*) z *popiołów*. Okazuje się także, iż pozornie stała forma fleksyjna wyrażenia przyimkowego z *popiołów* w jednym z opracowań (ale tylko w jednym miejscu) pojawiła się w liczbie pojedynczej *powstawać jak Feniks z popiołu* (SJPD – *powstać*). Rzadziej wskazuje się na variancję w obrębie członu wprowadzającego składnik porównawczy: *odradzać się / odrodzić się jak* || *niczym feniks z popiołów* (WSFL). Za zewnętrznojęzykowe odzwierciedlenie procesu apelatywizacji nazwy mitologicznej może być uznany jej dwojaki zapis ortograficzny *Feniks / feniks*⁹. Konkludując tę część rozważań – ogląd

⁷ Niektóre słowniki (jak się okazuje, nie tylko starsze, ale także i te najnowsze) formy z komponentem mitologicznym i bez niego notują w odległych od siebie miejscach, tym samym poniekąd sugerują, że są to jednostki niespokrewnione genetycznie (SJPD, SFS, SJPSz, PSWP, WSJP). S. Bąba i J. Liberek na tej podstawie stwierdzają, że „pierwotnie mieliśmy do czynienia z dwoma odrębnymi zwrotami, które jednakowoż były sobie bliskie pod względem semantycznym. [...] podstawą owej bliskości była ujawniająca się od dawna możliwość używania samego czasownika *powstać*, *powstawać* i samego czasownika *odrodzić się*, *odradzać się* w znaczeniu metaforycznym nieodległym od znaczenia związku *powstać // powstawać jak Feniks z popiołów*, jak i od znaczenia związku *odradzać // odrodzić się z popiołów*” (Bąba, Liberek 2011: 36). Można mniemać, że i takie procesy w języku miały wpływ na ukształtowanie się niejako dwóch form, jednak jeśli brać pod uwagę zapis frazeologizmu w najstarszym opracowaniu polskiej frazeologii, w słowniczku A. Krasnowolskiego, nawiasowe ujęcie części (*jak Feniks*) może sugerować istnienie dwóch wariantów: *powstać jak Feniks z popiołów* i *powstać z popiołów*. Widoczna natomiast we frazeologii tendencja variancji synonimicznej członu werbalnego w zwrotach może przemawiać za tym, że *odradzać się* i *powstawać* były używane wymiennie w mitologizmie (co pokazuje dokumentacja tekstowa w NKPP). Ze względu na tożsamość znaczeniową, bliskość formalną i – przede wszystkim – dającą się uzasadnić wspólną motywację kulturową (mitologiczną) obydwie formy (z komponentem mitologicznym wyrażonym *explicite* i *implicite*) w tym opracowaniu uznaje się za warianty jednego, utrwalonego połączenia wyrazowego.

⁸ Na grunt frazeologii przeniesiono tutaj terminologię słowotwórczą (por. D. Buttler 1994).

⁹ Już w najstarszych przykładach użyć frazeologizmu widoczny jest zapis komponentu mitologicznego od małej litery (*feniks* – por. NKPP), w opracowaniach leksykograficznych zapis jest różnorodny: albo podano formy fakultatywne (*Feniks / feniks* – WSF), albo zapisane tylko od wielkiej

notacji frazeologizmu w opracowaniach leksykograficznych pozwala na wysnucie wniosku, iż omawiana jednostka należy do grupy związków wielokształtnych symetrycznych, a jej kanoniczna i zgodna z normą frazeologiczną postać winna wyglądać następująco: *odrodzić się / odradzać się || powstać / powstawać (jak / niczym Feniks / feniks) z popiołów* (por. Bąba, Liberek 2011: 39).

Definicje zaproponowane w ekscerpowanych słownikach nawiązują do motywu odradzania się, najczęściej z całkowitego zniszczenia. Są skrótowe, typu 'odrodzić się' (C-PSSS), 'odrodzić się, powstać' (ISJP) lub bardziej rozbudowane. W grupie obszerniejszych definicji za pomocą środków językowych podkreślane są ekstremalne punkty na osi stopniowości: należy ulec totalnemu zniszczeniu, upaść na samo dno, by powstać na nowo na zgłiszczach – 'powstawać, zaczynać istnieć od nowa na ruinach, po całkowitym zniszczeniu' (SJPD), 'powstać od nowa po całkowitym zniszczeniu' (USJP), 'odradzać się nieoczekiwanie; powstawać na nowo w podobnej postaci, na gruzach, zgłiszczach' (WSF), 'odradzać się z nicości, powstawać na nowo po całkowitym zniszczeniu' (WSFL). Niektóre definicje wprowadzają dodatkową treść znaczeniową: 'odradzać się nieoczekiwanie' (WSF); 'być niezniszczalnym, nieśmiertelnym¹⁰, odrodzić się' (SFS, SJPD); 'powstawać na nowo w podobnej postaci, na gruzach, zgłiszczach' (WSF). W jednym opracowaniu przywołano definicję 'pojawiać się niespodziewanie, wyrastać jak spod ziemi' (WSF) z adnotacją *błąd. dzien.*, jednak nie podano przykładów użycia. Znaczenie frazeologizmu ma także związek z jego łączliwością składniową. Obok wniosków na ten temat, które można wysnuć z podanej w słownikach egemplifikacji tekstowej, w niewielu opracowaniach za pomocą zaimka *coś* zasugerowano, że nominalnym uzupełnieniem zwrotu mogą być jedynie rzeczowniki nieosobowe (ISJP, R-PSSS, WSF), tylko w najnowszym ekscerpowanym słowniku wskazano rozszerzoną łączliwość *ktoś/coś odradza się jak feniks z popiołów* (WSJP), przy czym w definicji – jeśli dobrze rozumieć zapis – *ktoś to grupa ludzi tworząca zbiorowość*, co potwierdza również przywołana w hasłach dokumentacja

---

litery (AK, SJPD, SFS, SMTK, PSWP, SWJP, USJP, R-PSSS, PWN), albo tylko od małej (NKPP, SJPSz, C-PSSS, ISJP, WSFL, WSJP). Jest to prawdopodobnie odbicie życia mitologizmu w dyskursie (niejednokrotnie w przywołanych cytatach pojawia się różny zapis mimo opcji obranej przez redaktora hasła – por. WSJP). Różnorodność zapisu izolowanej mitologicznej nazwy przejawia się także w notkach omawiających znaczenie symbolu Feniksa w słownikach symboli. W tym przypadku rzecz się ma prawdopodobnie w samym rozumieniu imiennego określenia *Feniks* (jako nazwy własnej konkretnego ptaka) czy *feniks* (nazwy gatunkowej lub określenia symbolu). Zaznaczyć należy, że w słowniku ortograficznym pod red. E. Polańskiego w znaczeniu mitologicznym i astronomicznym nazwa notowana jest od wielkiej litery, jako określenie botanicznej nazwy ptaka – od małej (WSO s. 219), podobną adnotację ortoepiczną można znaleźć w PSWP (t. XI, s. 234 – od wielkiej litery w znaczeniu *mitologicznym* – tutaj też odnotowano frazeologizm z tak zapisanym członem mitologicznym, *astrologicznym, geograficznym*, dla znaczenia *dawnego* 'wielka osobliwość' – zapis od małej). O problemie tym pisali także S. Bąba i J. Liberek, którzy opowiedzieli się za zapisem komponentu od wielkiej litery, podkreślając, iż w porównaniach właściwych „przenośne znaczenie nie przekreśla aktywnego wskazania na konkretną, mityczną bądź literacką postać i w ten sposób radykalnie spowalnia oddalanie się realnego znaczenia od znaczenia wyjściowego” (Bąba, Liberek 2011: 43–44).

¹⁰ Badania S. Bąby i J. Liberka ukazują, że semy (nieśmiertelność i niezniszczalność), wyrażone w niektórych definicjach słownikowych, w kontekstach ujawniają się bardzo rzadko i w stopniu mało wyrazistym (Bąba, Liberek 2011: 40).

tekstowa (WSJP – ‘ktoś (grupa ludzi tworząca zbiorowość) zaczął istnieć lub coś zaczęło istnieć na nowo po całkowitym zniszczeniu’).

W NKJP (w całym, a nie zrównoważonym) uwidacznia się obecność omawianego frazeologizmu w tekstach o różnym typie i kanale (nie tylko w formach literackich). Potwierdza to domniemanie, że jednostka ta (nie tylko jej wariant pozbawiony członu mitologicznego *odradzać się z popiołów*) rozszerzyła swoje pole odmianowo-stylistyczne. W korpusie znaleźć można nieliczne XXI-wieczne bardziej czy mniej zgodne z kanoniczną postacią związku literackie jego użycia:

Przykł. 1.

Ewa jest nie tylko boskim instrumentem miłości, jest ważkim przesłaniem bez słów. Symbolem Dobra i Piękna, **wyłonionym jak Feniks z popiołów** klęski pierwszej wojny – międzynarodowego żydowskiego spisku i hańby Wersalu (NKJP, Henryk Rozpędowski, *Charlestone*, 2002)¹¹.

Przykł. 2.

W pobliskim Albano urodził się Tytus Liwiusz, wielki historyk. Butny i potężny gród zniszczyli potem niemal doszczętnie Hunowie, lecz **podniósł się niczym Feniks z popiołów** (NKJP, Witold Jabłoński, *Metamorfozy*, 2004).

Przykł. 3.

Poza tym miał ukrytą nadzieję, że może zbankrutują, wszystko się rozpierdoli, straci pracę i pojedzie na jakiś zajebisty trening psychologiczny, jakąś grupę otwarcia, postawi się wreszcie na nogi, **powstanie jak ten cały Feniks z popiołów**, odrodzi, narodzi i zacznie od nowa (NKJP, Max Cegielski, *Apokalipso*, 2004).

Przykł. 4.

Nie tracąc z oczu sprawy wrocławskiego księcia i jego królewskich ambicji, spoglądają obecnie także coraz baczniejszym okiem na **odradzający się niczym Feniks z popiołów** czeski dwór. Młody Waclaw skupia w swoich dłoniach coraz większą potęgę, zwłaszcza odkąd uwięził nienawistnego mu ojczyma (NKJP, Witold Jabłoński, *Ogród miłości*, 2006).

Przykł. 5.

I wiem już, dlaczego nowojorczyzy są zakochani w tym ledwie przed miesiącem zatwierdzonym projekcie: Calatrava dał nam białopiórego **Feniksa**, na którego **powstanie z popiołów** World Trade Center od dawna czekaliśmy (NKJP, Kamila Sławińska, *Nowy Jork. Przewodnik niepraktyczny*, 2008).

Przywołanie mitologizmu w tekstach literackich, zważając na jego źródło, nie dziwi. Bardziej interesująca wydaje się dość wyraźna obecność jednostki w innego typu komunikatach – m.in. w prasowych tradycyjnie drukowanych i udostępnianych poprzez internet:

Przykł. 6.

Dziś, w sto lat po starcie pierwszego zeppelinu, **niczym odrodzony z popiołów feniks**, sterowce wracają triumfalnie na niebo (NKJP, Edwin Bendyk, *Latające cygare hrabiego Zeppelin*, „Polityka” nr 2255, 2000).

¹¹ W artykule zachowano oryginalną pisownię dokumentacji tekstowej przywołaną za źródłami, z których ją pozyskano.

Przykł. 7.

Józef Oleksy **powstał z popiołów**. Po zarzucie szpiegostwa, jaki spotkał go przed siedmiu laty, wydawało się, że jego polityczna działalność zakończyła się definitywnie (NKJP, Mariusz Janicki, *Józef męczennik*, „Polityka” nr 2370, 2002).

Przykł. 8.

Europa to **feniks** wciąż **odradzający się z popiołów**, a u jej początków jest gwałt i miłość (NKJP, Adam Krzemiński, *Duch starego świata*, „Polityka” nr 2407, 2003).

Przykł. 9.

– Mój polityczny nos mówi mi, że lotnisko **powstanie z popiołów** szybciej niż tego się spodziewamy – twierdzi poseł Jan Sieńko (SLD) (NKJP, Marcin Kamiński, *Postawili NATO?*, „Dziennik Bałtycki”, 2005).

Przykł. 10.

A Cracovia ma motywację związaną z grą w pucharach. Klub się **odrodził jak feniks z popiołów**, nie miał nadziei. Cracovia gra u siebie i to może być decydujące (NKJP, Janusz Koziół, *Zagrajcie pięknie!*, „Gazeta Krakowska”, 2005).

Przykł. 11.

Trwa kolejna edycja naszego, **odnawiającego się jak feniks z popiołów** :, konkursu. Do fotografowania gotowi? Start! (NKJP, *Z wydawnictw*, „Las Polski”, 2009).

Ciekawym przykładem prasowo-medialnej innowacji modyfikującej wymieniającej¹² zwrotu jest forma (*odradzać się*) **jak Feliks z popiołów**, w której na zasadzie podobieństwa brzmieniowego doszło do świadomej wymiany członu mitologicznego na konkretne imię (odnoszące się również do konkretnych osób czy postaci), a tym samym – do odcięcia mitologizmu od jego kulturowej genezy:

Przykł. 12.

Jak Feliks z popiołów (NKJP, Piotr Pytlakowski, *Złote pstrągi Siemienasa*, „Polityka” nr 2535, 2006, nagłówek jednego z akapitów artykułu na temat Feliksa Siemienasa, który oskarżony m.in. o poważne wyłudzenia bankowe został uniewinniony, wiązano go z politykiem Andrzejem Lepperem, por. Tygodnik Polityka, 2006).

Przykł. 13.

Michał Kamiński i Mariusz Kamiński to nie są bracia. W IV Rzeczypospolitej – która po wyborach **odrodzi się – jak Feliks z popiołów** – w tej IV, bracia są tylko jedni jedyni (NKJP, Stanisław Tym, *Oczyrna Wernyhory*, „Polityka” nr 2621, 2007).

Przykł. 14.

Jak Feliks z popiołów (nagłówek artykułu Marcina Wolskiego na temat planu odbudowy pomnika symbolu bolszewickiego terrorku Feliksa Dzierżyńskiego na Placu Łubiańskim w Moskwie, NKJP, „Gazeta Polska Codziennie”, nr 1164, 2015).

---

¹² Za innowację frazeologiczną uznano wszelkie świadome lub nieświadome odchylenia od zgodnej z normą językową kanonicznej formy mitologizmu. W artykule posłużono się klasyfikacją innowacji zaproponowaną przez S. Bąbę (idem 2009: 25–30).

Przykł. 15.

– Spóźniłeś się. Nie masz pojęcia, jaki wywrotowy projekt wymodził Jurek – szczena ci opadnie. Normalnie zajebisty pomysł.

– Jurek przedstawił wizję – nakazał.

Jurek obtarł rękawem swoją tłustą gębę i zaaferowany zaczął.

– Projekt nosi nazwę **Feliks z popiołów2**. Jak Fenix z popiołów powstał, rozumiesz?

– Nie do końca, Feliks czy feniks? – zdeorientowany, ale zaciekawiony wypytuję się dalej.

– No, Feliks. Nie wiesz, jaki? No, Feliks Stanisławowicz Dzierżyński! – krzyknął Sławek, zwracając uwagę wszystkich klientów pubu (Adam Peterson, *Religia krwi*, 2016, źródło: books.google.pl, jeden z bohaterów książki chce doprowadzić do tego, by Prezydent Polski uhonorował Feliksa Dzierżyńskiego).

Okazuje się, że ta – wydawałoby się – zindywidualizowana transformacja zaczyna żyć własnym życiem, choć należy nadal do rzadkich form (przeładowanie google usilnie próbuje ją przełożyć na *odrodzić się / powstać jak feniks z popiołów* i takie pokazuje również wyniki wyszukiwania). W opublikowanym w internecie fragmencie książki Magdy Jethon *Państwu pierwszym opowiem o Trójce* zacytowano wypowiedź posłanki PiS Renaty Beger: *Samoobrona odrodzi się jak Feliks z popiołów* (Tygodnik Przegląd, 2016). W sieci znaleźć można również cytaty (przykł. 16) rzekomo pochodzący z książki Martyzny Senator *Z popiołów* i A. Meredith Walters, *Twoim śladem*. Cytat – jak się okazało – błędnie przypisano pierwszej autorce, pochodzi on z drugiej z przywołanych powieści, jednak w oryginale zawiera komponent mitologiczny *Feniks*.

Przykł. 16.

Powstanę jak Feliks z popiołów jako lepszy człowiek. I znajdę siłę, by pójść, dokądkolwiek powiedzie mnie przeznaczenie (Lubimy czytać.pl, 2019).

Nie zważając jednak na źródło błędnej formy *powstać jak Feliks z popiołów*, należy sobie uświadomić, że w sieci stała się ona samodzielnym bytem tekstowym utrwalającym innowacyjną wersję frazeologizmu. Potwierdzić to mogą kolejne przykłady – choćby sarkastyczny komentarz do znalezionej w internecie tekstu z błędną formą (przykł. 17) czy pytanie o znaczenie konstrukcji z członem *Feliks* (przykł. 18), które doczekało się dwóch odpowiedzi: „kojaży mi się w sumie z Polską po II Wojnie Światowej; Feniks. Feliks – imię, ew. «szczęście» po łacinie”¹³, „feniks – mityczny ptak. Przykłady: Polska po zaborach chociażby” (?zapytaj, 2016), a także znaleziony na jednym z forów wątek zatytułowany *Jak feliks z popiołów...*, w którym autorka ubolewa nad tym, że po rzuceniu palenia przytyła 8 kg i że w związku z tym musi zacząć w życiu nowy etap prowadzący do pozyskania mniejszej wagi (Forum JestemFit.pl, 2009).

¹³ Czy rzeczywiście łacińskie słowo *felix* ‘szczęśliwy’ może być podstawą owej innowacji? Trudno to ustalić. Jakże zatem byłoby znaczenie związku *odrodzić się jak szczęśliwy z popiołów*?

Przykł. 17.

Źródło: Mistrzowie.org: 2010

Przykł. 18.

Źródło: ?zapytaj: 2016

Zasoby NKJP pokazują, że internauci nie stronią od posługiwania się utrwalo-
nym połączeniem wyrazowym w codziennej komunikacji (będącej odbiciem zapisa-
nej, ale niejako mówionej potocznej odmiany polszczyzny) na różnego typu forach
i w grupach dyskusyjnych¹⁴:

Przykł. 19.

Podobna jest [lewizna – dopis. MPB] do legendarnego **feniksa**, gdyż **jak** tamten **powsta-**
je do życia, z tą tylko różnicą, iż nie z **popiołów**, a z gówna, co zostało wykazane na po-

¹⁴ J. Grzenia fora, grupy i listy dyskusyjne, jako przejawy językowej komunikacji elektronicz-
nej, uznaje za gatunki internetowe, które powstały w tej sieci i są charakterystyczne niemal wy-
łącznie dla niej (obok m.in. blogów czy chatów) (por. Grzenia 2008: 152, 167–169). Powstające
w obrębie swoich gatunków jednostki, jakimi są wątki, przypominają dyskusję, która realizuje się
poprzez hybrydę polszczyzny pisanej i mówionej (por. Wrycza 2008: 82–84) (cechującej się m.in.
dialogowością, spontanicznością, kolokwialnością – Grzenia 2008: 97–108).

czątku (NKJP, Usenet, temat DO CZEGO JEST, A DO CZEGO NIE JEST LEWIZNA PODOBNA ???, 2003)

Przykł. 20.

Niedługo tradycyjnie **pojawi się** znowu, **jak Fenix wskrzeszony z popiołów**, i pewnie tradycyjnie zmieni przy okazji swego nicka udając że to nie on gadał dawniej takie bzduuuuuuury... :-) (NKJP, Usenet, pl.soc.wegetarianizm, temat *Re: Gratulacje dla Makaron*, 2003).

Przykł. 21.

Przemyślcie sobie wszyscy moje słowa i Ci którzy nie są zbyt leniwi by chciało im się wyruszyć na ciężką i na pewno nie łatwą wojnę z nałogiem niech spróbują się w walce z zyletą i niech zwyciężą i **powstaną jak Feniks z popiołów** i dadzą żywy i namacalny przykład tego, że można wszystko jeśli tylko robi się to z przekonaniem i z wiarą w swój sukces!!! (NKJP, www.forumowisko.pl, temat *Samookaleczenie*, 2005).

Przykł. 22.

Istniała możliwość odbudowania Austro-Węgier... kraje które **powstały** na nowo **jak feniks z popiołów** były rozczarowane niepodległością (w szczególności Węgry po traktacie w Trianon) więc jeżeliby się postarano to odbudowa byłaby w zasięgu ręki (NKJP, forum.historia.org.pl, temat *Rozpad Austro-Węgier czy musiało do tego dojść?*, 2006).

Przykł. 23.

Co wy wiecie o miłości to uczucie o wielkiej sile które potrafi zabić lub sprawić że **naraźdź się na nowo jak feniks z popiołów** (NKJP, www.forumowisko.pl, temat *miłość?*, 2008).

Przykł. 24.

Po pierwszej wojnie Polska **powstała z popiołów** (NKJP, forum.historia.org.pl, temat *Mord pod Ciepielowem – zbrodnia wojenna Wehrmachtu w 1939 r.*, 2008).

Analizowany frazeologizm nierzadko staje się podstawą do tworzenia form ideonimicznych – w tego typu komunikatach wykorzystywane są głównie jego skrócone realizacje, m.in. (*jak*) *Feniks z popiołów* lub *z popiołów*, które budują metaforyczne obrazy, usamodzielniają się i przejmują na siebie niejako semantyczny ładunek całego mitologizmu. W zasobach polszczyzny można znaleźć takie nagłówki lub śródtytuły prasowe: *Feniks z popiołów* (NKJP, „Trybuna Śląska”, 2004, o sportowcu, narciarzu alpejskim Hermannie Maierze, który zdobył Kryształową Kulę w klasyfikacji generalnej Pucharu Świata); *Giełdowy feniks z popiołów?* (NKJP, „Dziennik Bałtycki”, 2009, o wroście giełdowej wartości akcji deweloperów), *Jak Feniks z popiołów* (NKJP, Jakub Taczanowski, „Dziennik Polski”, 2005, o Głogowie, który stał się atrakcyjnym śląskim miastem), *Niczym Feniks z popiołów* (NKJP, „Więści Podwarszawskie” nr 13 (829), 2007, o wyborze radnego Marka Szafrąńskiego na etatowego członka zarządu powiatu wołomińskiego), *Odradza się z popiołów* (NKJP, „Dziennik Łódzki”, 2004, o nowym piecu w Hucie Szkła „Feniks” w Piotrkowie), *Odrodzony z popiołów* (NKJP, „Dziennik Polski”, 2002, o odbudowie spalonego kościoła), *Powstał z popiołów* (NKJP, Sylwia Królikowska, „Słowo Polskie Gazeta Wrocławska”, 2005, o wałbrzyskim szpitalu im. Sokołowskiego, który znalazł się w czołówece szpitali Dolnego Śląska), *Riesch jak feniks z popiołów* (NKJP, Leszek Gracz, „Polska Głos Wielkopolski”, 2004, o niemieckiej narciarce alpejskiej Marii Höfl-Riesch).

Ciekawym zjawiskiem w tego typu przekazach jest powstawanie nowej, skróconej formy składniowej od frazeologicznej – *ktoś/coś (jak) z popiołów*, np. *Feliks z popiołów* (NKJP, „Dziennik Polski”, 2002 – o pomniku Feliksa Dzierżyńskiego), *Jak Venus z popiołów* (NKJP, Agnieszka Bialik, „Gazeta Krakowska”, 2005, o tenisistce Venus Williams), *Rak z popiołów?* (NKJP, Robert Domżał, „Gazeta Poznańska”, 2006, o raku przewodu pokarmowego), *Pusz z popiołów* (NKJP, Andrzej Rembowski, „Gazeta Poznańska”, 2006, o wracającej do polityki Sylwii Pusz z SLD), *Ranczo z popiołów* (NKJP, Piotr Subik, „Dziennik Polski”, 2005, o odbudowie spalonego obiektu o nazwie „Ranczo w Dolinie”), *Nagroda z popiołów* (NKJP, „Dziennik Polski”, 2003, o nagrodzie Feniksa). Można mniemać, że te konstrukcje są efektem pośredniego bytu, zawierającego komponent mitologiczny, typu *Bayer jak Feniks z popiołów* (NKJP, „Gazeta Poznańska”, 2003).

Zdarzają się też nagłówki zawierające pełną wersję mitologizmu lub jej innowacje, np. *Odrodził się jak feniks z popiołów* (NKJP, Michał Strzelecki, „Express Ilustrowany”, 2002, o Adamie Małyszku), *„Feniks” nie odrodzi się „z popiołów”* (NKJP, „Dziennik Łódzki”, 2003, o upadku kolejnej huty w Piotrkowie), *Pogoń powstała jak feniks z popiołów* (Małgorzata Boluk, WP Sportowe Fakty, 2015), *Czy z popiołów wyłoni się Feniks?* (NKJP, „Czas Ostrzeszowski” nr 20052, 2005, o treningach Klubu Piłkarskiego Victoria Ostrzeszów). Pojawiają się też nagłówkowe formy innowacyjne, w których dochodzi do rozszerzenia możliwości składniowych w członie porównującym, np. *Feniks z popiołów pieca* (NKJP, „Dziennik Polski”, 2003, o warsztatach medialno-artystycznych „Feniks” w Nowej Hucie).

Omawiana jednostka mitologiczna w sferze ideonimii stanowi tworzywo nie tylko nagłówków i śródtytułów prasowych, ale także współczesnych tytułów:

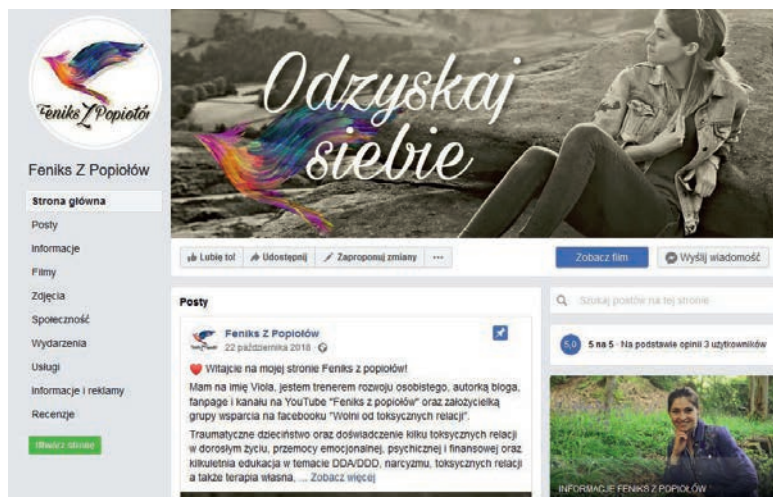
- książek i ich polskich tłumaczeń (np. Greta Gulsen, *Jak feniks z popiołów*, 2017 – główna bohaterka to młoda lekarka, na co dzień stykająca się ze śmiercią lub wyzdrowieniem, które jest niejako szansą na nowe życie; Akiko Mikamo, *Odrodzić się z popiołów*, 2016 – autentyczna historia Japończyka, który cudem przeżył atak jądrowy na Hiroszimę; Jessica Jones, *Jak Feniks z popiołów*, 2014 – o dziewczynie walczącej z rakiem piersi);
- piosenek (np. Kayah *Feniks z popiołów* z powtarzającą się frazą *wzleć w górę wysoko jak feniks z popiołów* obrazującą odnowę i powstanie po zawodzie miłosnym; Liroy, *Jak Feniks z popiołów* – z fragmentem *Jak Feniks z popiołów znów odradzam się na nowo / Jak Feniks z popiołów znów odradzam się bracie / Jak Feniks z popiołów znów odradzam się na nowo / Jak Feniks z popiołów znów odradzam się ... jak Feniks*);
- filmów (np. *Jak feniks z popiołów*, brytyjsko-australijski film dokumentalny o odbudowie Warszawy, 2011);
- wystaw (np. *1918 – jak Feniks z popiołu...*, 2013 – przykł. 25; *Jak Feniks z popiołów. Zniszczenie i odbudowa Warszawy 1939–1955*¹⁵, 2016);

¹⁵ To tłumaczenie niemieckiej nazwy *EIN PHÖNIX AUS DER ASCHE*, które w polskich mediach przybierało postać formy *Feniks z popiołów* – wystawa przygotowana we współpracy z Domem Spotkań z Historią w Warszawie, powstała w Niemczech w 2016 r.

Przykł. 25. Plakat wystawy 1918 – *Jak Feniks z popiołu*, 2013

Źródło: Dobre Miejsce. Katolickie Centrum Kultury: 2013

- nowoczesnych form podawczych publikowanych w elektronicznym medium, jak blog, fanpage, strona internetowa, forum internetowe, kanał na You Tubie itp. – przykł. 26.

Przykł. 26.

Źródło: Facebook: 2018

Ciekawym przykładem wykorzystania frazeologizmu jest hipertekstowo zaprezentowana na Facebooku działalność odwołująca się do motywu Feniksa (przykł. 26) pod hasłem-tytułem *Feniks z Popiołów – odzyskaj siebie*, wspierana logo

przedstawiającym symbolicznego ptaka. Nadawcą wielopłaszczyznowego komunikatu jest trenerka rozwoju osobistego, która oferuje wsparcie osobom potrzebującym tego wsparcia m.in. w postaci wpisów na blogu (fenixzpopiolow.com/blog), poprzez prowadzenie strony internetowej (fenixzpopiolow.com) czy sesje online – wszystko po to, by ktoś po traumatycznych doświadczeniach mógł się odrodzić jak Feniks z popiołów i zacząć żyć na nowo.

Frazeologizm doczekał się również reaktywacji w popularnych współcześnie komunikatach słowno-obrazkowych multiplikowanych w internecie, w tzw. memach internetowych. Został on przywołany w szablonowych formach memetycznych, takich jak demotywatory, składające się z czarnej ramki i z tekstu złożonego białą czcionką (Sieńko 2009) – przykł. 27–37, czy memy właściwe (przykł. 38, 41, 42) oraz w przekazach zindywidualizowanych (przykł. 39, 40).

Przykł. 27

Mówią, że miłość to ogień
Ze pochłania ciała, rozpala zmysły, **jak feniks**
powstaje z popiołów. / Ale... istnieją też
sztuczne ognie...

Źródło: demotywatory.pl

Przykł. 28

chciałbym być jak feniks ....
... po stracie serca odzyskać je na nowo

Źródło: demotywatory.pl

Przykł. 29

Jestem jak feniks
Umieram w niedzielny wieczór, a odradzam
się w piątek po południu

Źródło: demotywatory.pl

Przykł. 30

Polska ... **jest jak Feniks**
zawsze **odrodzi się z popiołów**

Źródło: demotywatory.pl

Przykł. 31

Nieważne jak wielka będzie wojna
I tak Polacy **odrodzą się jak feniks z popiołów**

Źródło: demotywatory.pl

Przykł. 32

Polska **jest jak feniks z popiołów**
Odporna na ból i n.i.e.d.o.z.a.j.e.b.a.n.i.a

Źródło: demotywatory.pl

Przykł. 33

Niektórzy ludzie są **jak feniks**.
Stają się jeszcze silniejsi, po tym jak **odrodzą się z popiołów** porażki.

Źródło: demotywatory.pl

Przykł. 34

Jak feniks z popiołów
a już dawno straciłam nadzieję...

Źródło: demotywatory.pl

Przykł. 35

Dzień **jest jak feniks** płonie, a potem odrodza się z popiołów.

Źródło: demotywatory.pl

Przykł. 36

Wolny jak ptak!

Być wolnym jak ptak, czasami oznacza też że trzeba **powstać z popiołów i odrodzić się na nowo jak FENIX**

Źródło: demotywatory.pl

Przykł. 37

Kiedy czujesz się wypalony

pamiętaj, że **feniks odradza się z popiołów**

Źródło: demotywatory.pl

Przykł. 38

BEGER POWRACA!

JAK FENIKS Z POPIOŁÓW Z KURWIKAMI W OCZACH PROWADZI ROLNIKÓW W WARSZAWIE

Źródło: rozrywka.dziennik.pl, 2015

Przykł. 39

Jestem jako ten feniks

Umieram w niedzielę po południu i odradzam się w piątek wieczorem

Źródło: panibukowa.pl

Przykł. 40

W poniedziałek rano **umieram** na cały tydzień, żeby znów ożyć w piątek wieczorem

Jako ten **feniks**

Źródło: panibukowa.pl

Przykł. 41

JESTEM JAK FENIKS
 JAK SIĘ ZJARAM TO ODRADZAM SIĘ NA
 NOWO

Źródło: fabrykamemow.pl

Przykł. 42

JESTEM JAK FENIKS

Źródło: memy.pl

Obok niemal kanonicznej wersji mitologizmu (przykł. 27, 31) dużo częściej przywoływana jest innowacja (*być*) *jak feniks* (z *popiołów*) w różnych wariantach tekstowo-uzualnych: *jest jak Feniks* / *feniks* (przykł. 30, 35), *są jak feniks* (przykł. 33), *jest jak fenix z popiołów* (przykł. 32), *jak feniks z popiołów* (przykł. 34), (*jestem*) *jako ten feniks* (przykł. 39, 40), będąca efektem modyfikacji skracającej i wymieniającej. Przy czym należy zaznaczyć, że stanowi ona nierzadko hasło wywoławcze albo pointę treści zawartej w innej części memu – dochodzi zatem niejako do formalnej i – tym samym – semantycznej atomizacji frazeologizmu. Bardzo ważnym elementem w memach, kompatybilnym z tekstem, jest grafika. W kilku przywołanych przykładach obraz nawiązuje do wyobrażenia Feniksa jako płonącego orła, co pogłębia kulturową symbolikę przekazu (przykł. 28, 29, 33, 35), w innych zarówno tekst, jak i grafika wzajemnie się dopełniają, zaś mitologizm stanowi element całej formalno-treściowej mozaiki (przykł. 31, 32, 34, 42). Jak pisze kulturoznawca Wiktor Kołowiecki, memy internetowe „mają naturę rozrywkową, gdyż taki jest charakter kultury internetu i współczesnej kultury w ogóle [...]” (Kołowiecki 2012), mają one przede wszystkim bawić, a także w zabawny sposób komentować rzeczywistość (także konkretne wydarzenia i osoby z życia publicznego – przykł. 38). Wśród podanych przykładów można znaleźć przekazy zachowane w poważnej, wręcz patetycznej tonacji, którą dodatkowo wzmacnia użycie frazeologizmu wyrosłego przecież w stylistyce poetyckiej: formy te gatunkowo przypominają złote myśli – wydaje się, że ów patos determinowany jest przez przywołaną tematykę związaną z miłością (przykł. 27, 28), trudnym życiem (przykł. 33, 36, 37), patriotyzmem (przykł. 31, 33). Komunikaty zdają się pełnić funkcję recepty, a kluczową rolę w ich przekazie odgrywa semantyka mitologizmu i kryjącej się za nim nadziei na nowe. Inne z przywołanych memów zachowane zostały w tonacji żartobliwi-ironicznej. Efekt ten pozyskany został poprzez budowanie kontrastu obrazów – ikonicznego, podanego wprost, i tworzonego w świadomości odbiorcy przez tekst zawierający mitologizm (zestawienie zdjęcia uschniętego kwiatka, który wypuścił zielone listki, z tekstem

Jak feniks z popiołów / a już dawno straciłam nadzieję... – przykł. 34 zdjęcia kury z hasłem JESTEM JAK FENIKS – przykł. 42).

Zaprezentowane przykłady pokazują, że analizowany frazeologizm wykazuje spory i bardzo zróżnicowany potencjał innowacyjny. Obrazuje to poniekąd składniowa łączliwość związku wyrazowego – (*ktoś / coś*) *odradza się / powstaje jak Feniks / feniks z popiołów*. Z jednej strony mitologizm może być odnoszony do rzeczowników osobowych, przywoływanych poprzez formy apelatywne lub przez nazwy własne jednostkowe i zbiorowe (Ewa – przykł. 1, Józef Oleksy – przykł. 7, bohater książki – przykł. 3, konkretny internauta, dyskutant – przykł. 20, osoby uzależnione – przykł. 21, zwłaszcza w nagłówkach prasowych mitologizm odnosi się do konkretnych sportowców czy polityków, np. *Pusz z popiołów* – Sylwia Pusz z SLD, *Jak Venus z popiołów* – tenisistka Venus Williams, Polacy – przykł. 31, ludzie – przykł. 33), także do rzeczowników oznaczających scaloną czynną ludzką zbiorowość (gród – przykł. 2, czeski dwór – przykł. 4, Europa – przykł. 8, klub Cracovia – przykł. 10, Austro-Węgry – przykł. 22, Polska – przykł. 24, 31, 32). Odradzać się z popiołów może również *coś* oddawane częściej przez rzeczowniki konkretne (sterowce – przykł. 6, lotnisko – przykł. 9, konkurs – przykł. 11, kwiatek – przykł. 34, nawet szczeka: *podniosła się ona (szczeka oczywiście) jak feniks z popiołów i powróciła na swoje miejsce*, NKJP, Usenet – pl.rec.ksiazki, 2004, czy cynamon *Odrodzić się jak Feniks z popiołu, czyli kilka słów o magicznej przyprawie zwanej cynamonem* – tytuł postu, Inglisz komon, 2013, w nagłówkach prasowych mitologizm odnosi się do szpitali, teatrów, obiektów sportowych, rekreacyjnych, elementów z przestrzeni miejskiej, pieców itp.), rzadziej abstrakcyjne (lewizna – przykł. 19, miłość – przykł. 27). Dokumentacja tekstowa ukazuje zatem, że sugerowany w słownikach stopień łączliwości (głównie *coś, ktoś* tylko w jednym opracowaniu WSJP) jest zawężony, co zauważyli już S. Bąba i J. Liberek (2011: 40–43). Badacze widzą ścisłą zależność między znaczeniem związku wyrazowego a jego łączliwością i sugerują formułowanie definicji albo dwuczęściowej, albo dwóch definicji (ibidem 43). W przypadku użycia mitologizmu w odniesieniu do rzeczowników osobowych w definicji powinny znaleźć się informacje o ponownym rozpoczynaniu zaprzestanej – z jakich względów – działalności, o odzyskaniu dawnego znaczenia (w pewnej sferze) lub o powrocie do sił życiowych. Kiedy zwrot łączony jest z rzeczownikami nieosobowymi (też odnoszonymi do zbiorowości ludzkiej), wówczas na plan pierwszy wysuwają się treści dotyczące powstawania na nowo po całkowitym zniszczeniu, odbudowy, renowacji, powrotu do dawnej świetności, nowego czy ponownego zastosowania czegoś po jakiejś przerwie.

W zakresie innowacji rozszerzających łączliwość analizowanego związku wyrazowego mieszczą się także konstrukcje przedstawiające schemat składniowy (*odrodzić się / odradzać się || powstać / powstawać*) (*jak*) *feniks/Feniks z popiołów czegoś* otwierający nie tylko miejsce dla podmiotu wypowiedzi, ale także – dla przydawki (przykł. 1, 5, *Feniks z popiołów pieca; Jak Fenix z popiołów zapomnienia*, Ratujemy Zwierzaki: 2016). W wyniku tej innowacji składniowej powstaje zwrot o schemacie nie z jednym pustym miejscem, a z dwoma. Zmiana ta prowadzi do budowania nowych metaforycznych sensów.

Mitologizm poddawany jest różnego typu transformacjom, czego efektem są powstające innowacje strukturalne. Na pierwszy plan wysuwają się innowacje modyfikujące, w których dochodzi do wymiany części werbalnej frazeologizmu na inny wyraz pozostający z nim w rzeczywistej lub pozornej relacji styczności semantycznej. W miejsce normatywnych *powstać / odrodzić się* (i ich odmian aspektowych) użytkownicy języka stawiają różne czasowniki i formy od nich pochodne, np.: *narodzić się* (*narodzisz się* – przykład. 23), *odnawiać się* (*odnawiający się* – przykład. 11), *odzyskać* (*Mania odzyskuje siebie z popiołów swojej rodziny*, NKJP, Pinezka.pl, tytuł *Rachela*, 2007), *podnieść się* (*podniósł się* – przykład. 2), *pojawić się* (*pojawi się* – przykład. 20), *wstać* (*Swinks też wstaje z popiołów*¹⁶, NKJP, Usenet – pl.hum.poezja, 2003), *wyłonić* (*wyłonionym* – przykład. 1), *wyrosnąć* (*dla państwa, które wyrosło z popiołów swego narodu*, NKJP, forum.historia.org.pl, 2005).

W tym miejscu warto wspomnieć o formie *niczym* – członie wprowadzającym porównanie, który może wystąpić w mitologizmie zamiast *jak*. Okazuje się, że mimo rzadszych wskazań leksykograficznych (tylko w jednym słowniku WSFL), jest on dość często aktywowany w dyskursie (przykł. 2, 4, 6), zwłaszcza literackim i prasowym – zapewne ze względu na swe możliwości stylistyczne.

Zaskoczenie wywołują innowacje, w których wymianie podlegają – wydawałoby się – niezmiennie formalnie elementy frazeologizmu. Komponent mitologiczny *Feniks* (realizowany różnorako w zapisie ortograficznym *Feniks / feniks*, rzadziej *Fenix / fenix*) został w niektórych przykładach zastąpiony przez jego dźwiękowy substytut *Feliks* (przykł. 12–16). W nagłówkach prasowych zaś leksem *Feniks* pozornie zostaje wymieniany na rzeczowniki osobowe własne (*Jak Venus z popiołów* – tenisistka Venus Williams, *Pusz z popiołów* – Sylwia Pusz z SLD) i pospolite (*Rak z popiołów?*, *Ranczo z popiołów*, *Nagroda z popiołów*).

Wymiennność członu czasownikowego w pełnej wersji zwrotu może być efektem postępującego formalnego przesuwania się granic frazeologizmu, za który użytkownicy języka coraz częściej uznają stabilny człon porównujący *jak Feniks / feniks (z popiołów)*, a nawet samo wyrażenie przyimkowe *z popiołów*. Pojawiająca się w polszczyźnie konstrukcja składniowa (*jak*) *ktoś/coś z popiołów* jest raczej elipsą pełnej wersji mitologizmu. Formalna ekonomia językowa wiążąca się z jednoczesnym przeniesieniem ładunku semantycznego całego zwrotu na jego krótsze formy (innowacja skracająca) uwidacznia się wyraźnie w nagłówkach prasowych, różnego typu tytułach oraz w memach internetowych, w których rzadko spotyka się pełną postać frazeologizmu. Takie teksty kultury muszą spełniać wymóg skrótowości formalnej, semantycznej kondensacji i dosadności.

W komunikacji można również znaleźć innowacje modyfikujące rozwijające, polegające na uzupełnieniu składu leksykalnego mitologizmu o nowe komponenty. Modyfikacje te rozbijają stabilność składniową związku (np. *powstanie jak ten cały Feniks z popiołów* – przykład. 3, *pojawi się znowu, jak Fenix wskrzeszony z popiołów* – przykład. 20, *powstały na nowo jak feniks z popiołów* – przykład. 22, *narodzisz się na nowo jak feniks z popiołów* – przykład. 23). W ogóle ów wieloskładnikowy zwrot traktowany jest nierzadko przed użytkowników języka dość luźno, jeśli chodzi o jego składnię

¹⁶ Przykład ten jest wyraźnym brakiem wiedzy na temat kulturowej motywacji frazeologizmu.

i cechy fleksyjne (przykł. 1, 4, 6, 8, 11, 27). Nieraz innowacyjność w tym zakresie jest tak zaawansowana, że prowadzi do mniejszej lub większej atomizacji struktury frazeologizmu, którego części składowe rozsiane są w różnych miejscach wypowiedzenia (przykł. 5, 19, 30, 33).

***

W niniejszym artykule zapewne nie wyczerpano tematu, jednak starano się pokazać współczesny potencjał frazeologizmu motywowanego mitem Feniksa – zarówno w jego postaci zgodnej ze współczesną normą frazeologiczną, jak i w innowacyjnych świadomych i nieświadomych przekształceniach. Jedne transformacje mitologizmu wynikają z celowej zabawy jego formą i znaczeniem, drugie zaś są skutkiem zacierania się wiedzy na temat genezy jednostki i osłabiania się symbolicznej mocy Feniksa. Powstawaniu innowacji tekstowo-użualnych sprzyja również istnienie wariantów fakultatywnych jednostki, zmuszających użytkowników języka do pamiętania, jakie są dopuszczalne granice zmienności frazeologizmu. Ogląd wielorakich użyc, w różnego typu tekstach kultury, w odmiennych rejestrach komunikacyjnych prowadzi do wysnucia kilku wniosków ogólnych.

Przede wszystkim należy zauważyć, że mitologizm odnotowywany pierwotnie w literackiej (wręcz poetyckiej) warstwie polszczyzny dziś z powodzeniem wykorzystywany jest w innych jej odmianach – często przesyconych potocznością (prasowej czy mówionej oddawanej w dyskusjach internetowych). Rozszerzenie stylistyki frazeologizmu łączy się również z przywoływaną w jego obecności tematyką, która najczęściej nawiązuje do polityki i sportu (głównie w publicystyce), też do ważnych wydarzeń i ludzkich problemów (często związanych z trudnymi żywymi doświadczeniami – z zawodem miłosnym, z chorobą itp.); jednak po lekturze współczesnej i wielorakiej dokumentacji tekstowej (także tekstowo-obrazkowej) trudno oprzeć się wrażeniu, że dzisiaj nie ma właściwie granic treściowych użycia mitologizmu. Obrazuje to poniekąd rozszerzająca się składniowa łączliwość omawianego związku wyrazowego. Zgromadzone przykłady użycia frazeologizmu w konkretnych kontekstach pokazują, że kreatywność użytkowników języka jest także widoczna w zakresie działań na formie badanej jednostki, czego efektem są różnego typu innowacje modyfikujące, nie tylko rozszerzające, ale także wymieniające, rozwijające i regulujące.

Wielość analizowanych tutaj komunikatów pokazuje zabawę znaczeniami mitologizmu – począwszy od oscylowania między jego metaforyką a dosłownością (zwłaszcza jest to widoczne w nagłówkach prasowych i w memach), przez próby defrazeologizacji, aż po zupełne odmitologizowanie, pozbawienie pierwotnej symboliki kulturowej (przykłady z *Feliksem* czy konstrukcje *ktoś / coś z popiołów*). Wiele z tych tekstów to zapewne twory innowacyjne efemeryczne, jednak – jak życie pokazuje – niektóre mogą z czasem uzyskać status utrwalony i odtwarzany. Kryjąca się za kanoniczną formą frazeologizmu przenośna treść mieści w sobie motyw odradzania się po całkowitym zniszczeniu, odnosi się do symbolu Feniksa – istoty archaicznie związanej z tarczą Słońca, wywiedzionej całkowicie z wyobraźni, która wyrażała „metamorfozę związaną z pragnieniem śmierci w imię nowego życia” (Ślósarska 1994: 77), symbolu samotności i długowieczności, nieśmiertelności i niezniszczalności.

W zebranym materiale można znaleźć przykłady zachowane w poważnej tonacji, odwołujące się do motywacji kulturowej związku, są jednak i takie, w których uwiadczenia się odejście od owego przekazu. Dzisiaj porównane do Feniksa i jego odradzania się może być niemal wszystko – nowe, codzienne tematy przynoszą nowe, mniej górnolotne znaczenia, przykładowo: żartobliwo-ironiczne zabawy formą związku, a także jego intencjonalna degradacja stylistyczno-tematyczna ujawnia się we wpisie na stronie ddoob.com zatytułowanym *Powstanie z kartonów jak feniks z popiołów?*, odnoszącym się do postaci z serialu *M jak Miłość* Hanki Mostowiak, która wjechała samochodem w stertę kartonów i jakiś czas po tym wypadku umarła (# DDOB.com, 2018). Wiele z użyć można uznać za nienormatywne, będące wskaźnikiem odrywania się frazeologizmu od jego kulturowej podstawy i zawartej w niej symboliki. S. Bąba i J. Liberek taki stan rzeczy łączą z postępującym zanikiem wiedzy na temat kultury śródziemnomorskiej w zbiorowej świadomości, co – ich zdaniem – „otwiera drogę do tego, by ten stary, obrazowy i niepozabawiony ładunku symboliczności zwrot stał się elementem manierycznie nadużywanym w prasie sportowej i plotkarskich donosach z życia polityków, gwiazd i gwiazdeczek” (Bąba, Liberek 2011: 43). Trudno się z tym nie zgodzić. Postępujące zmiany cywilizacyjne, wzrost znaczenia mediów dostępnych ogółowi, przejmujących dzisiaj rolę „krzewiciela” wzorców językowych, budują nową rzeczywistość. Jest jednak i druga strona medalu – przez tę niejako stylistyczno-kulturową degradację, a właściwie dzięki niej niektóre mitologizmy z literackiej elitarnej grupy frazeologizmów konwencjonalnych znalazły szansę na przetrwanie w czynnym słowniku współczesnego użytkownika języka i mimo wielu zmian zarówno w języku, jak i w kulturze w ogóle odradzają się jak Feniks z popiołów.

Rozwiązanie skrótów

- AK – A. Krasnowolski, *Słowniczek frazeologiczny. Poradnik dla piszących*, Warszawa 1899.
- C-PSSS – T.Z. Orłoś, J. Hornik, *Czesko-polski słownik skrzydlatych słów*, Kraków 1996.
- ISJP – *Inny słownik języka polskiego*, red. M. Bańko, t. II, Warszawa 2000.
- M – J. Mączyński, *Lexicon latino-polonicum ex optimis latinae linguae scriptoribus concinnatum*, Regiomonti Borussiae [Konigsberg] 1564 (www.wbc.poznan.pl/dlibra/docmetadata?id=23849).
- NKJP – *Narodowy Korpus Języka Polskiego*, nkjp.pl.
- NKPP – *Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich, w oparciu o dzieło Samuela Adalberga*, oprac. Zespół Redakcyjny pod kierunkiem J. Krzyżanowskiego, t. III, Warszawa 1969–1972, t. IV oprac. S. Świrko, Warszawa 1978.
- PSWP – *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, red. H. Zgólkowa, t. L, Poznań 1994–2005.
- PWN – *Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami*, oprac. A. Kłosińska, E. Sobol, A. Stankiewicz, Warszawa 2005.
- R-PSSS – W. Chlebda, W.M. Mokijenko, S.G. Szuleżkowa, *Rosyjsko-polski słownik skrzydlatych słów*, Łask 2003.

- SFS – S. Skorupka, *Słownik frazeologiczny języka polskiego*, t. II, Warszawa 1967–1968 (korzystano z wydania – 1977).
- SJPD – *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, t. I–XI, Warszawa 1958–1969 (www.sjpd.pwn.pl).
- SJPSz – *Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, t. III, Warszawa 1978–1981 (korzystano z wydania VII zmienionego i poprawionego – 1992).
- SL – *Słownik języka polskiego przez M. Samuela Bogumiła Linde. Wydanie drugie, poprawne i pomnożone staraniem i nakładem Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich*, t. I–VI, Lwów 1854–1860.
- SMTK – W. Kopaliński, *Słownik mitów i tradycji kultury*, Warszawa 1995 (korzystano z wydania kolejnego, nowego, poprawionego – 2006).
- SWJP – *Słownik współczesnego języka polskiego*, red. B. Dunaj, Warszawa 1996 (korzystano z wydania – 1999).
- USJP – *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, t. IV, Warszawa 2003 (korzystano z wydania – 2008).
- WSF – P. Müldner-Nieckowski, *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego*, Warszawa 2004.
- WSFL – R. Lebda, *Wielki słownik frazeologiczny*, Kraków 2009.
- WSJP – *Wielki słownik języka polskiego*, red. P. Żmigrodzki, wsjp.pl.
- WSO – *Wielki słownik ortograficzny PWN z zasadami pisowni i interpunkcji*, oprac. E. Polański, Warszawa 2012.

Bibliografia

- Bąba S., 2009, *Główne typy innowacji frazeologicznych*, [w:] idem, *Frazeologia polska. Studia i szkice*, Poznań, s. 25–30.
- Bąba S., Liberek J., 2011, O zwrocie *odrodzić się // odradzać się / powstać // powstawać jak / niczym Feniks z popiołów*, [w:] *In silva verborum. Prace dedykowane Profesor Ewie Pajewskiej z okazji 30-lecia pracy zawodowej*, red. B. Afeltowicz, J. Ignatowicz-Skowrońska, P. Wojdak, Szczecin, s. 35–45.
- Buttler D., 1994, *Przydatność pojęć i terminów słowotwórczych w badaniach frazeologicznych*, [w:] *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej*, t. VI, red. M. Basaj, D. Rytel, Warszawa, s. 27–32.
- Chenel Pascual Á., Simarro Serrano A., 2008, *Słownik symboli*, przeł. z hiszp. A. Boberska, Warszawa.
- Cirlot J.E., 2000, *Słownik symboli*, Kraków.
- Forstner D., 1990, *Świat symboliki chrześcijańskiej*, przeł. W. Zakrzewska, P. Pachciarek, R. Turzyński, Warszawa.
- Grzenia J., 2008, *Komunikacja językowa w Internecie*, Warszawa.
- Herodot, 1862, *Dzieje*, przeł. z gr. A. Bronikowski, Poznań (polona.pl).
- Kołowicki W., 2012, *Memy internetowe jako nowy język Internetu*, „Kultura i Historia”, nr 21, kulturaihistoria.umcs.lublin.pl/archives/3637 (dostęp dnia 1.03.2019).
- Kopaliński W., 1990, *Słownik symboli*, Warszawa.
- Korolko M., 2004, *Słownik kultury śródziemnomorskiej w Polsce. Idee – pojęcia – miejsca z wypowiedziami literackimi*, Warszawa.

- Kubiak Z., 2013, *Mitologia Greków i Rzymian*, Kraków.
- Lurker M., 1995, *Bogowie i symbole starożytnych Egipcjan*, przeł. A. Łukaszewicz, Warszawa.
- Puda-Blokesz M., 2014, *Mitologizmy frazeologiczne w języku polskim (na materiale leksykografii XX i XXI wieku)*, Kraków.
- Puda-Blokesz M., 2015, *Po nitce do kłębka. Mały słownik mitologizmów frazeologicznych języka polskiego*, Kraków.
- Sieńko M., 2009, *Demotywatory. Graficzna makra w komunikacji i kulturze*, [w:] *Komunikowanie (się) w mediach elektronicznych. Język, edukacja, semiotyka*, red. M. Filiciak, G. Ptaszek, Warszawa, s. 127–145.
- Ślósarska J., 1994, *W świetle symboli*, Łódź.
- Wrycza J., 2008, *Kultura prowadzenia sporów na forum internetowym*, [w:] eadem, *Galaktyka języka Internetu*, Gdynia, s. 77–90.

Źródła internetowe (dostęp: 1.03.2019)

- ?zapytaj, 2016: zapytaj.onet.pl/Category/015,008/2,29443825,Co_moze_odrodzic_sie_jak_Feliks_z_popiolow.html
- # DDOB.com, 2018: <https://ddob.com/blogbook/id/97826/powstanie-z-kartonow-jak-feniks-z-popiolow>
- Demotywatory.pl, 2019: demotywatory.pl
- Dobre Miejsce. Katolickie Centrum Kultury, 2013: dobremiejsce.org/wernisa-1918-jak-feniks-z-popiolouq
- Dziennik.pl, 2015: rozrywka.dziennik.pl
- Fabryka Memów.pl, 2019: fabrykamemow.pl
- Facebook, 2018: facebook.com/Feniks-Z-Popiołów-211354199604073
- Feniks z Popiołów, 2019: fenixzpopiolow.com
- Forum JestemFit.pl, 2009: forum.jestemfit.pl/pamietnik-odchudzania/3622-feliks-z-popiolow.html
- Google książki, 2019: books.google.pl
- Inglisz komon, 2013: <http://ingliszkomon.blogspot.com>
- Lubimy czytać.pl, 2019: lubimyczytac.pl/cytat/208060, lubimyczytac.pl/cytat/206089
- Memy.pl, 2019: memy.pl
- Mistrzowie.org, 2010: mistrzowie.org/115110/Jak-Felix-z-popiolow
- Pani Bukowa, 2019: facebook.com/panibukowapl
- Ratujemy Zwierzaki, 2016: ratujemyzwierzaki.pl/piesfenix
- Tygodnik Polityka, 2006: polityka.pl/tygodnikpolityka/rynek/185170,1,lata-90-pamietacie-feliksa-siemieniasa.read
- Tygodnik Przegląd, 2016: tygodnikprzeglad.pl/panstwu-pierwszym-opowiem-o
- Wikipedia. Wolna encyklopedia, 2019: pl.wikipedia.org/wiki/Feniks
- WP Sportowe Fakty, 2015: sportowefakty.wp.pl/pilka-reczna/544988/pogon-powstala-jak-feniks-z-popiolow-pierwsza-polowa-w-naszym-wykonaniu-to-blama

The contemporary potential of a Phoenix myth phraseme

Abstract

The article aims to present whether and how the phraseme *to be reborn || rise (like a Phoenix / phoenix) from the ashes* exists today in various texts of culture (recorded after 2000 in the National Corpus of Polish, drawn from the web and elsewhere), how it is present in various registers of communication and whether this petrified lexical unit is undergoing any changes. The analysis is preceded by a cultural introduction into understanding the symbolic power of Phoenix hidden in the phrase, as well as the insights into the systemic (lexicographic) state of the expression and the attempt to establish its source and the approximate time in which it was created.